

Э.У. Зулпыхарова

тарих ғылымдарының кандидаты, доцент Қожа Ахмет Ясауи атындағы
Халықаралық қазақ-түрік университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.) e-mail:elmira.s@mail.ru

Э. А. Абдурахманова

II курс тарих магистранты, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік
университеті
(Қазақстан, Түркістан қ.) e-mail:ezazaztb@mail.ru

ВИЗАНТИЯ ҚОҒАМЫНДАҒЫ ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ ОРНЫ

Аңдатпа:

Мақалада автор византиялық кезеңіндегі түркі халықтарының орны қандай болды нақтырақ византиялықтардың өмірінің өзгеруіне түркілердің алып келген жетістіктеріне тоқталды. Олардың Византия мемлекетінің құлауына ықпалы немесе халықтардың ассимиляцияланған жайлыда нақтырақ көрсетті. Сонымен бірге Византия өзінің бүкіл өмірінде - IV ғасырдан XV ғасырға дейін-шығыстың өркениеттерімен тығыз және алуан түрлі байланыста болды, осы кезең аралығындағы Византиялық атауларда және жазба мәтіндерде түркі халықтарының көрініс табуы жайлы баяндалған. Шығыспен бәсекелестік әртүрлі жолдармен дамыды. Біз Византия, мұсылман, латын және славян тілдері шеңберінің барлық сақталған көздерін жан-жақты зерттеуге тырыстық.

Батыс Византия аймағында грек, латын, Оңтүстік славян, араб және түрік жазба дереккөздері ең маңыздысы ретінде алға тартылған. Ғылымда Византия-түркі өзара әрекеттесуінің біз таңдаған аспектісі жүйелі түрде (зерттелмеген) дамымағанымен, оның толыққанды зерттеуі кең фактографиялық және тұжырымдамалық контекстсіз мүмкін емес. Бұл контекст сөзсіз ескерілді және біздің зерттеу барысына әсер етті деп айтуымызға болады.

Кілтті сөздер: өркениет, рухани, дерек көзі, Византия, түркі миграциясы, материалдық ескерткіштер, жазбаша ескерткіштер, түркі халықтары.

Э.У. Зулпыхарова

кандидат исторических наук, доцент Международного казахско-турецкого
университета имени Ходжи Ахмеда Ясави
(Казахстан, г.Туркестан) e-mail:elmira.s@mail.ru

Э. А. Абдурахманова

магистрант истории II курса, Международного казахско-турецкого
университета имени Ходжи Ахмеда Ясави ,
(Казахстан, г. Туркестан) e-mail:ezazaztb@mail.ru

МЕСТО ТЮРКСКИХ НАРОДОВ В ВИЗАНТИЙСКОМ ОБЩЕСТВЕ

Аннотация:

В статье автор остановился на том, какое место занимали тюркские народы в византийский период, а именно на достижениях, которые привели тюрков к изменению жизни византийцев. Их влияние на падение Византийского государства или ассимиляция народов было более выражено в комфорте. В то же время на протяжении всей своей жизни - с IV по XV века-Византия была тесно и разнообразно связана с цивилизациями

Востока, рассказывая об отражении тюркских народов в византийских именах и письменных текстах этого периода. Конкуренция с Востоком развивалась по-разному. Мы постарались всесторонне изучить все сохранившиеся источники круга византийских, мусульманских, латинских и славянских языков.

В Западно-византийском регионе греческие, латинские, южнославянские, арабские и турецкие письменные источники считаются наиболее важными. Хотя выбранный нами аспект византийско-тюркского взаимодействия систематически (неизученно) не развивается в науке, его полноценное исследование широко фактографически и т. д.

Ключевые слова: цивилизация, духовный, источник, Византия, тюркская миграция, материальные памятники, письменные памятники, тюркские народы.

E.U.Zulpykharova

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Khoja Ahmed Yasawi international Kazakh-Turkish university
(Kazakhstan, Turkestan) e-mail:elmira.s@mail.ru

E.A.Abdurakhmanova

II course Master's student in history ,Khoja Ahmed Yasawi international Kazakh-Turkish university,
(Kazakhstan, Turkestan) e-mail:ezazaztb@mail.ru

THE PLACE OF THE TURKIC PEOPLES IN BYZANTINE SOCIETY

Annotation:

In the article, the author focused on the place occupied by the Turkic peoples in the Byzantine period, namely on the achievements that led the Turks to change the lives of the Byzantines. Their influence on the fall of the Byzantine state or the assimilation of peoples was more pronounced in comfort. At the same time, throughout its life - from the IV to the XV centuries - Byzantium was closely and variously connected with the civilizations of the East, telling about the reflection of the Turkic peoples in the Byzantine names and written texts of this period. Competition with the East developed in different ways. We have tried to comprehensively study all the surviving sources of the range of Byzantine, Muslim, Latin and Slavic languages.

In the Western Byzantine region, Greek, Latin, South Slavic, Arabic and Turkish written sources are considered the most important. Although the aspect of Byzantine-Turkic interaction we have chosen is not systematically (unexplored) developed in science, its full-fledged study is widely factographically, etc.

Keywords: civilization, spiritual, source, Byzantine, turkish migration, material monuments, written monuments, turkish peoples.

E.U. Zulpykharova

doktora Doçent, Hoca Ahmed Yasavi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
(Kazakistan, Türkistan şehri) e-mail:elmira.s@mail.ru

E. A. Abdurakhmanova

Tarih Yüksek Lisans Öğrencisi, Hoca Ahmed Yasavi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
(Kazakistan, Türkistan şehri) e-mail:ezazaztb@mail.ru

TÜRK HALKLARININ BIZANS TOPLUMUNDAKI YERİ

Özet:

Makalede yazar, Bizans döneminde Türk halklarının nerede oturduğuna, yani Türklerin Bizanslıların yaşamlarında bir değişikliğe yol açan başarılarına odaklandı. Bizans devletinin çöküşü veya halkların asimilasyonu üzerindeki etkileri rahatlık açısından daha belirgindi. Aynı

zamanda, yaşamı boyunca - 4. yüzyıldan 15. yüzyıla kadar - Bizans, Türk halklarının bu dönemin Bizans isimlerine ve yazılı metinlerine yansımından bahsederek Doğu medeniyetleriyle yakından ve çeşitli şekillerde bağlantılıydı. Doğu ile rekabet farklı şekillerde gelişti. Bizans, Müslüman, Latince ve Slav dillerinin çevresinin hayatta kalan tüm kaynaklarını kapsamlı bir şekilde incelemeye çalıştık.

Batı Bizans bölgesinde Yunanca, Latince, Güney Slavca, Arapça ve Türkçe yazılı kaynaklar en önemlileri olarak kabul edilmektedir. Bizans-Türk etkileşiminin seçtiğimiz yönü bilimde sistematik olarak (incelenmemiş olarak) gelişmese de, tam teşekküllü araştırması geniş ölçüde olgusaldır.

Anahtar Kelimeler: medeniyet, manevi,kaynak, Bizans,türkgöçü, maddianıtlar, yazılı anıtlar, türk halkları.

Кіріспе

Византия мемлекеті сонау ерте кезеңнен бастап славяндар, орыстар, түріктер, хорваттар тағы басқа халықтар есебінен ұлттардың саны басым болды.

Византия ертеден дипломатиялық қарым қатынас жасап келе жатқан түркілер мемлекеті Византия қоғамындағы түркілер туралы Рустам Шукуров, [1] С.Врионистың [2] еңбектерінен көре аламыз.Қазіргі кезеңге дейін Византияның сыртқы саясатына соғыстарына ішкі экономикалық жағдайына арналған зерттеулер басымрақ, ал елдің ішкі рухани және мәдени өміріндегі түркі халықтарының рөліне арналған нақты отандық зерттеулер жоқтың қасы десекте болады.

Негізгі мақсатымыз Византия империясының өмір сүруінің соңғы жылдарындағы Византия әлеміндегі түркі халықтарының сандық құрамы жайлы сипаттау,кейінгі византиялық кезеңдегі түркі азшылығының византия қоғамына эмигрант ретінде кіру жолдарын анықтау. Ең бастысы түрлі тарихи деректер арқылы Византияның құлдырауындағы түркі халықтарының ролін айқындау.

Зерттеу әдістерімен материалдар

Византия әлеміндегі түркі халықтарының орнын зерттеуге арналған мақалада арнайы тарихи әдістердің ішінен: тарихи-салыстырмалы әдіс, тарихи-жүйелеу әдісі, ретроспективалық әдіс қолданылды.

Тарихи-салыстырмалы әдісін негізге ала отырып Джон Цецтің "Теогониясынан" үзінді, онда "скиф" және "парсы" тілдерінің үлгілері берілген [3]. Мақалада түркі тілдерімен парсы тілдерінің ұқсас жақтары сараланды. Парсы араб скиф тілдерінің ұқсас жақтары мен айырмашылығын салыстырып көрсетіп береді. Бұл әдіс сонымен бірге сол уақыт пен кеңістіктегі халықтарды салыстыру мақсатында қолданылған болатын.

Тарихи-жүйелеу әдісі арқылы бірнеше арнайы тақырыптар негізінде олардың өзара байланысын анықтадық. Мысалы византиялықтармен түркі халықтарының сыртқы байланыстары С.Врионис “Византия және түркі қоғамы және олардың адами ресурстарның қайнар көзі” [2]. еңбегінде көрсетілген, VII-XI ғасырлар шеңберіндегі топтарға бөлініп кейірек сол жердегі халықтармен ассимляцаға ұшыраған Византия шығысындағы иммигрант түркілер және түркілердің осы византиялық өркениетке әсері жайлы арнайы тақырыптарды қарастырдық [1].

Ретроспективалық әдісін қолдана отырып өткенге көз жүгірту, артта қалған оқиғаларға үңілу; ретроспективті көзқарас - өткенге қарау, ретроспективалық оқиғаларды парақтау арқылы Византия жайлы Рустам Шукуровтың “Тюрки в византийском мире” еңбегінде баяндалған ертеден келе жатқан түркілермен византиялықтар байланысы жайлы көрсеттік.

Баяндау көздері, ең алдымен тарихнама, екі мағынаға ие. Біріншіден, олар кез-келген әлеуметтанулық және мәдени зерттеулерге қажетті саяси және әлеуметтік негіз береді. Екіншіден, бұл Византия әлеміндегі түркі қоныстанушылары туралы деректі дереккөздерден кейінгі мәліметтер қоймасы болып табылатын тарихнама.

Талдау мен нәтижелер

Византия қоғамында түркі халықтарының белсенді әрекет еткен уақыты-ХІ ғасырдан бастап XV ғасырдың ортасына дейін. Византия халқының тарихына, күнделікті өміріне анықтама бере алатын, бізге осы мәселелерде анық-қанық көрініс беретін еңбектердің бірі, әрі бірегейі Дьюлы Моравчиктің "Byzantinoturcica" еңбегі [4]. Аталған зерттеу жұмысында орта грек лексикалық элементтерінен түркі халықтарына қатысты мәліметтер сұрыпталған, жинақталған. Византиялық мәтіндерді талдау арқылы біз көптеген орта және кейінгі византиялық кезеңдегі мәтіндерде ерте замандағы, тіпті орта ғасырлардағы халықтардың атауы кездесетіндігіне көзіміз түскен болатын автор Г. Хунгер [5] болды, оның ойынша: «византиялық авторлар көп жағдайда жаңа түскен мағлұматтарды жаңа еніп жатқан сөздер арқылы емес, бұрынғы анықтамалық сөздер арқылы алмастыра отырып жеткізуге тырысқан» деп келтіреді. М.В. Бибииков [6] зерттеуі бойынша Ол: «шетелдік халықтарды немесе Византиядағы басқа халықтардың өмір салтын сипаттауда византиялық авторлардың басым көпшілігі антикалық авторларға еліктеушілік байқалды. Византиялықтар шет халықтарды (Византия өркениетіне жат өркениет иелерін) «варварлар» деп атап, варварлардың өмір салтын, күнделікті тұрмыс-тіршілігін сипаттауда «өз бетінше баяндауды» қосқан жоқ еді. Сырттан келетін сөздердің барлығын варварлық жаңадан кірген сөздер мен сөз тіркестері деп санап, тіл тазалығын сақтап қалуға тырысқан болатын. ХІІІ ғасырдың соңына таман византиялық географтар Птоломей мен Страбонның географиялық ілімдерін өзара салыстыру арқылы, өз заманының да географиялық білімдерін қосу арқылы География ғылымын дамытуға, ілгерілетуге тырысты. Бұл зерттеулердегі түркі халықтарының орналасуы туралы қателіктердің орын алуын да байқауымызға болады. Мәселен, византиялық географ, астроном М. Планудтың [7] еңбектерінде Дунайдан солтүстікке қарай, одан кейін шығысқа қарай бағытталған аймақтарды Скифия деп таныды, византиялық авторлардың түсінігінше Үнді өзеніне дейінгі алқапты Скифтер патшалығы алып жатты. Каспий теңізін византиялық географтар әлемдік мұхиттың шығанағы деп санады (кейбір географтар көл деп те санады). Әлемдік мұхиттың бір бөлігі саналған Каспий теңізінің жағалауында ғұндар, массагеттер мен сақтар өмір сүрді.

Шығыс антропонимикасы мен топонимикасы дәстүрлі деректі және баяндау көздерімен үйлесіп, Византия түріктерінің демографиясын ішінара қалпына келтіруге мүмкіндік береді. П.И. Лаворонковтың [8] кейінгі Византия дәуіріндегі түркі ақсүйектері туралы мақаласын атап өткен жөн, ол негізінен грек баяндау көздерінің материалын талдайды. Зорица Джоковичтің [9] зерттеуі Шығыс Македонияның кейінгі Византия антропонимикасын аймақтың этникалық тарихының қайнар көзі ретінде зерттейтін алғашқы жалпылама жұмыс болды. Византия түріктерінің демографиясын талқылауды мен Македониядағы жағдайдан бастаймын, бұл империяның басқа бөліктерінің демографиясын түсінуге көмектеседі. Осы жердегі маңызды жайттың бірі демографиялық дәлелдер сақталған басқа аймақтар-Константинополь мен Лемнос қарастырылады. Бұл екі қала жайлы демографиялық дәлелдер нақты көрсетіледі.

Мұсылмандарға, сондай-ақ оң жақтағы паган «скифтерге» сілтемелер, керісінше, тек канон әдебиетінде ғана жүйелі болып табылмайды және кездейсоқ. Бізді ең алдымен он бірінші ғасырдан бастап Византия заңы түркі шапқыншылығының империяның ішкі өміріне тигізетін әсерін қалай түсінетіні қызықтырады [1,120].

VII–XI ғасырлар кезеңі үшін үш негізгі топты бөлуге болады. Византия аумағында өмір сүрген шығысынан келген мұсылман иммигранттар: 1) әскери тұтқындар, 2) саудагерлер және дипломаттар, 3) "саяси" босқындар [1,136] византиялықтардың Скифтер туралы сипаттамаларына жүгінсек. Скиф атауы –солтүстікте, Дунайдан солтүстік-шығысқа қарай, Қара теңіздің солтүстігінен қиыр шығысқа қарай өмір сүрген халықтардың жиынтығы ретінде анықталды.

Эллиндік ғылым варварлық қоғамды үш түрге ажыратып көрсетеді:

1. Отырықшы варварлар;
2. Аңшы –варварлар.

3. Мал өсіруші көшпелі варварлар [10,200].

Төртінші Крест жорығының нәтижесінде Византия уақытша құлады және Латын және Никея империясының өмір сүрген шағында жиырмаға жуық түркі ақсүйек отбасыларының ішінен Камиц, Исис, Маниак, Манкаф, Хапуф, Казан әулиеттері ерекшеленіп, өз әлеуметтік статустарын сақтап қала алды [11,63].

Өзгертілген саяси және демографиялық жағдайға байланысты авторлардың қызығушылығын тудырған мынадай орталық тақырыптарды бөліп айтуға болады: 1) өзге ұлт өкілдерімен неке қию; 2) күмәнді нәресте баптизмі проблемасы мәселелері маңызды болды. Қалай болғанда да византиялықтардың (немесе, дәлірек айтсақ, византиялықтардың) басқа да сенім адамдарымен неке қию мүмкіндігі Византия элитасының тәжірибесімен расталады: XIII-XV ғасырларда палайологтар мен Ұлы Комненилер түркілермен және моңғолдармен әулеттік некелер жасады [12,19]. Мысалы, 1265 жылы Майкл VIII Палайологтар өзінің заңсыз қызын дінсіз кәпірлер Абакаға үйленді, ал 1346 жылы Джон VI Кантакузенос өзінің заңды қызы Теодораға мұсылман, османлы әмірі Орханға үйленді [13,108].

Византиялық грек тіліне түркі тілінен енген неологизмдерді зерттеу барысында біз филологиялық және лингвистикалық тұрғыдан емес, әлеуметтік тарихи тұрғыдан зерттеу жұмысын ұйымдастыруға тырыстық. Зерттеу жұмысы барысында Византия мен Шығыстың тарихи кездесуінен, өзара түйісуі нәтижесінде белгілі бір мөлшерде әлеуметтік-мәдени өзгерістер жүзеге асырылып, византиялық күнделікті өмірге түркі тілінен лексикалық материалдар ене бастады.

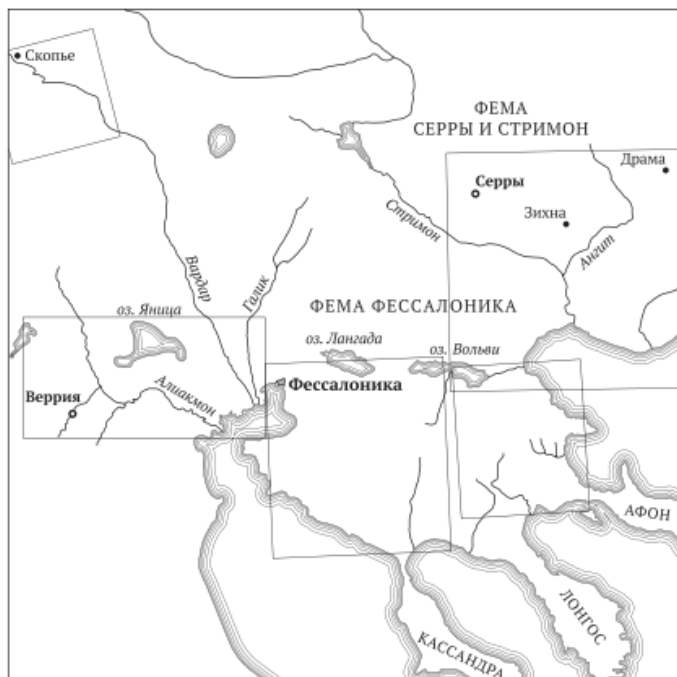
Түркі диалектілерінің жергілікті ерекшеліктері дунай өңірі мен Анатолияда XIII-XI ғасырларда қандай болғанын ғана жорамалдай аламыз. Түрлі тайпалар мен тілдердің көптеген түркі көшпелілері Моңғол шапқыншылығының қысымымен Орта Азия мен Солтүстік Ираннан қуылды. Көшпелілер XV ғасырға дейін Анатолия мен Солтүстік Қара теңіз жағалауы төңірегінде қозғалуды жалғастырды. Біз түркі жауынгері Тгобуройды атап өттік; Есімі этнос пен лақап аттың байланысын бір мәнді көрсететін исрис. Осындай тағы бір мысал келтірейік, ол одан да айқынырақ. Михаэль VIII Палайологтың заңсыз қызы Мария Дипловатацина шамамен 1265 жылы Ильхандардың бірінің әйелі болу үшін Иранға жіберілді. Хан Абакуға (1265-1282) тұрмысқа шығып, моңғол сотында өзінің христиандық сенімін сақтап қалды. 1282 жылы болған Абака қайтыс болғаннан кейін Мария Византияға оралып, Меланияның атымен монастырьлық серт алды [14,243].

XI ғасырдың орталарында және одан да кейінгі кезеңдерде түркі-селжуктарының Византия империясының шекараларына жақындап византиялық Анатолияға ене бастауынан, сонан кейін Кіші Азия түбегінде түркі мемлекеттерінің пайда болуынан Византия мен Шығыс арасында тығыз байланыс орнай бастайды. Византиялық кеңістіктің ішіне шығыс тығыз ене бастады. Осылайша, саяси өзгерістер Византияда терең мәдени трансформацияға алып келді, бұл өз кезегінде византиялық кеңістікті Шығыстың одан әрі ықпалына ашық ете бастады. Шынында да 1453 жылы Константинопольдің құлауы, 1461 жылы Трапезунд аумағында Осман билігінің орнауы нәтижесінде әдеби тілге де, күнделікті тұрмыстық өмірде қолданылған грек тіліне де түркі тілінің жоғары қарқынмен енуіне түрткі болды.

Тек византиялық мәдени кеңістікке ғана емес, сонымен қатар италяндық және кипрлік грек тілдеріне де XII ғасырдан бастап түркі тілдерінен енген сөздер мен этнонимдік сөз тіркестері, неологизмдер көптеп кездеседі. Түркі тілінің сөздері мен неологизмдерінің Ласкарида, Палеологтар және Ұлы Кимниндер империяларына енуі әр түрлі тарихи жағдайларға байланысты өзара ерекшеленеді. Мәселен, италяндық грек тіліне араб және түркі сөздері мен неологизмдері басқа диалектілерге енбегендей тәрізде енді.

Македониядағы Шығыс антропонимдік тасымалдаушылардың, яғни түркі халықтарының шоғырлануының келесі бағыттары ерекшеленеді: төменгі Стримон және Серра, Веррия және Яница көлінің айналасы, Вардар және Струмица өзендерінің

аңғарлары, Халкидиктегі Каламария, Иериссос және Вольви көлінің жағалаулары, Салоника және Константинополь. Төменде осы аймақтардың ең маңыздылары картада сипатталады [9,108].

Сурет-1. Македониялық Византияда түркі халықтарының орналасу ерекшеліктері (О.Р. Шукуров бойынша).

Македониялық микротопонимика антропонимика деректеріне толық сәйкес келеді. Топонимдерді екі топқа бөлуге болады. Біріншіден, бұл қыпшақ топонимдері:

Команиц (κομανίτ ης), 1325-1338, Веррияның солтүстік-шығысында, бұрынғы жер иесінің атынан шыққан топоним [15, 228].

Куманский Брод, 1300, нақты орны белгісіз, Скопье маңында, Вардар өзенінің аңғарында.

Куманци, 1481, Батыс Македония, Спандидегі микротопоним (Қазіргі Фанос, Флоринадан оңтүстік-шығысқа қарай 20 км) [16, 227].

Куманичево, 1372-1375, Вардара алқабының оңтүстік бөлігінде .

Куманова, 1467-1468, Скопьеден оңтүстік-шығысқа қарай 23 км, қазіргі атауы-Гумалево. Атаулардың екінші тобы Македонияда Анадолыдан келген түріктердің болуын көрсетуі мүмкін: γα ιςς (араб. En ghāzī), XIII ғасырдың аяғы-XIV ғасырдың басы, Каламариядағы Русеу маңындағы жер бұрынғы прониардың атымен аталған болуы мүмкін; 1327 жылға қарай бұл жер βαρβαρηνοί сарбаздарының компаниясына тиесілі болды [1, 227].

Κουμουτ ιούλου, Κουμουντ ιούλου (天 түрік. күмсүлү "қазылған қазына үшін бар", мұнда күмсү ә күмүнсү" көмілген қазына"; Османлы. gömü "көмілген қазына"), 1301 жылдан XV ғасырдың ортасы, жақын Неохоракия Каламарияда.

Μελίκι (天 түрік. Мелик, түркі тіліндегі сөз, араб тілінен парсы тілінен өтті malik "патша"), XIII — XIV ғасырдың аяғы. (?), Веррияның шығысында бұрынғы прониара есімімен аталған болуы мүмкін. Келесі микротопонимдерді қыпшақтар да, Анадолы түріктері де енгізген болуы мүмкін: Τουρκοϋηοπεριον ("түркі ауылы"), XIV ғ. (?), қазіргі атағы-Патрис, Верриядан солтүстік-батысқа қарай 5 км жерде, Вермионның етегінде [17, 78].

Τουρκοηριον, шамамен 1302 ж. мүмкін Каламариядағы Гавриана маңында. Топонимді оқшаулау даулы. Дж. Лефор оны Салониканың батысында орналасқан деп

көрсетеді. Алайда, Лавраның актілерінің бірі (Андроник II Палеологтың *chry soboullon sigillion*) оны Гаврианамен бірге атап өтеді ($\tau \tau \nu$ Γαβρίανην κα τ τ τ τουρκοηριον); ең бастысы, аталған барлық елді мекендер тек Каламарияға қатысты. Лавра актілерін шығарушылар Каламариядағы *τουρκοηριον* локализациялайды. Төменгі Стримон және Серра-Дереккөздерде төменгі Стримон мен Серре үшін түркі тектес топонимдер сақталмағанымен, түркі қоныстанушыларының шоғырлануы Македониядағы ең жоғары деңгейге ие болған сияқты: оның барлық шығыс атауларының 30% - ы осы жерде шоғырланған. Шығыс иммигранттары осы аймақ үшін тіркелген жалпы атаулардың шамамен 1,7% құрайды. Мұнда "Скифтер" де, "парсылар" этнонимдері кездесіп жатады, бірақ соңғысы басым: қыпшақтар мен Анадолы түріктері арасындағы қатынас шамамен 2:3 құрайды [1, 229].

1320 —1340 жылдары анатолиандық түріктерден шыққан одақтастар мен жалдамалыларды византиялықтар негізінен азамат соғыстарында және болгарлар мен уездер тарапынан сыртқы қауіп-қатерге тойтарыс беру үшін споралы түрде ғана пайдаланды. Анатолиядан түріктердің ішкі күйзеліске қатысуының алғашқы тіркелген жағдайы 1322 жылға жатады, ол кезде Андроникос II византия әскерімен бірге немересі Андроникос III-ге қарсы түркі контингентін жіберді [18, 127].

Бұл түріктердің кім болғаны белгісіз - Қараси немесе Сарухан әмірлігінің тумалары, османлылар немесе тәуелсіз жалдамалы компаниялар. Сол кезден бастап саяси қарсыластарына қарсы ұрыс алаңдарында түркі контингенттері белсенді қолданылды — 1321-1328 жылдары Андроникос II мен оның немересі АНДРОНИКОС III арасындағы қақтығыста, және 1341-1347 жылдары Джон Кантакузенос пен Савойя Анна бастаған Константинополитандық партия арасындағы соғыста, сондай-ақ 1352-1354 жылдары Иоанн VI Кантакузенос пен Джон V Палайологостың арасындағы қақтығыста [19, 287].

Византия жерінде алғашқы түркі ақсүйектерінің пайда болуы мыңыншы жылдың орталарына тура келеді. Жыл сайын ел аумағындағы түркі ақсүйек әулиеттерінің саны өсе бастағанын байқауға болады. Византия аумағындағы түркі және араб диаспораларының тарихын зерттеумен айналысқан А.П. Каждан мен П. Баденас қайсы ақсүйек әулиетінің қайсы ұлтқа жататындығын (араб немесе түркі) үзілді-кесілді анықтықпен нақты айтып өтпеген. Бұл әрине өкінішті жайт. Екі автордың зерттеулері бойынша Византия аумағында түркі ақсүйектерінің пайда болуы XI ғасырдың ортасынан бір жарым ғасырдың ішінде ел аумағындағы түркі ақсүйек әулиеттерінің саны оннан асса, осы кезеңдегі Византия жерінде аты шыға бастаған түркі ақсүйектерінің саны елуден асқаны жайлы келтіреді.

Қорытынды

Қорытынды жұмыста берілген әдістемелік негізде зерттелген дереккөздер Византия халқының құрамында түркі тектес адамдар мен топтардың бар екендігін айқын көрсетеді. Түріктер барлық элеуметтік топтарда болған. Олардың арасында "парсылар "да," Скифтер " де болды, біріншісі айтарлықтай басым болды. Орта және жоғары ақсүйектер құрамында түріктердің болуы өте айқын болды, бұл Батыс Византия қоғамдарының жоғары ұтқырлығын көрсетеді. Бұл жұмыста қарастырылған грек қоғамына Шығыс әсер ету фактілерін мен Византия территориясындағы түркілердің этникалық экспансиясының алғашқы кезеңдерінің бірі ретінде анықтаймын, ол түріктердің Византия әлемінде саяси үстемдікке жетуіне дейін созылды. Византия емес кезеңдегі түркі-грек этникалық және мәдени "өзара алмасудың" мәні мен салдары оның ұзақ мерзімді салдары тұрғысынан Тарихи перспективада қарастырылған.

Мақалада негізі Византия менталитетіндегі "Византия түркі" бейнесін қайта құруды жалғастыру жайлы айтып кеткенбіз. Егер шетелдік түріктің бейнесі әдебиетте дамыған болса, онда византиялықтардың "өз" түріктеріне деген көзқарасы осы уақытқа дейін түсініксіз болып келді. Сонымен қатар мақалада Македониялық Византияды түркілердің орналасуы жайлы берілген ол арқылы біз түркілердің қай жерлерге жеткені жайлы біле аламыз.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. Shýkýrov r. m. Vizantia álemindegi túrikter (1204-1461).- M.: Máskeý ýniversitetiniń baspasy, 2017.-631 B
2. S. Vrionis. Vizantia jáne túrik qoǵamdary jáne olardıń jumys kúshiniń kózderi, Vizantia, seljuq jáne Osmanly týraly zertteýler: qaita jarialanǵan zertteýler. Malibý, 1981, № 3, b. 600 c
3. Djon Sestiń "Teogonia" epilogındaǵy grek-varvarlyq Dialogtar // ejelgi jáne orta ǵasyrlardaǵy Shyǵys Eýropa (VEDS). 2022. T. 34. 203-207 BB.
4. Dýli Moravchik. Byzantinoturcica. Akademia-Verlag, 1958.- 609 c
5. . HUNGER . JOHANNES CHORTASMENOS (CA. 1370—CA. 1436/37). BRIEFE, GEDICHTE UND KLEINE SCHRIFTEN («Wiener byzantinische Studien», Bd. VII). Wien, 1969, S. 256+8 Taf.
6. M. V. BIBIKOV, HISTORICAL LITERATURE OF BYZANTIUM, 7363, Publishing House "Aletheia", St. Petersburg, 1998Б. А. Рыбаков .
7. Craft of ancient Russia. Moscow, 1948, p. 48; L. Hauptmann . Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VI s. Byz., IV, 1927—1928, p. 141.
8. Review of: Bredenkamp F. The Byzantine Empire of Thessaloniki (1224—1242). Thessaloniki, 1996
9. Byzantine Turks: On the Question of the Ethnic Composition of the Byzantine Empire in the Era of the Palaiologos. 2009. T. 68. Pp. 108—134.
10. K. E. Müller. Geschichte der antiken Ethnographie und ethnologischen Theoriebildung von den Anfängen bis auf die byzantinischen. Steiner Verlag, 1980, Teil II. 563 S
11. Vizantia Ýaqytshysy. RǵA jalpy tarih institúty. Resei Federasiasynyń Vizantia ulttyq komiteti. Vizantiadaǵy túrikter (XIII-XIV ǵasyrdyń ortasy) bóligi birinshi túrki aqsúiekteri. Djavonronkov P. Jáne 2006. C 90.
12. For a discussion of the generally poor material for the earlier period of the Byzantine-Arab wars, see: Vguopiz. Maproteg. p. 131; 13. For more details see Chapter VI, as well as: APso/ O. Mihesi Maggiaşez ip VugapFit ip F TYigIepF SepShgu // ZSHsiyez ip SIGSy NizFgu. 1964.
13. Raskut. Sh.Z. (1.1, p. 235); RR. № 21395; Kipsitap 5. TBe Taciiiez oi She Mon^oiz // Eц цвцрив K. Aavтоо. AӨцва, 1960. P. 48-53
15. Kgaigi V. Viiiiez ee viiiia^ez cie Macëcioipe occiйepiaie. R., 1989. Pp. 76-78; RR. № 11999
16. Kgaigi V. Viiiiez ee viiiades... P. 13
17. Kgaigi V. Viiiiez ee viiiades... P. 91
18. Sapias. T. 1. P. 151-152. John Kantakouzenos emphasizes the negative attitude of Andronikos III (as well as his own) to the very fact of deploying Turkic troops against his own countrymen ("tiuv rev kata tshi brosrAyui tshi Perashi yolaushutsi yoTaicaae tshi avtietaureyuv").
19. K. E. Müller. Geschichte der antiken Ethnographie und ethnologischen Theoriebildung von den Anfängen bis auf die byzantinischen. Steiner Verlag, 1980, Teil II. 563 S.